

IVAN GAZDOV – ISTVAN OROS. POINTS OF CONTACT

Emmanuela Simeonova Kovach

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: *Every national school has emblematic authors who have created a rich body of work in the field of fine and applied graphics. For the purposes of our research, we focused on two significant names whose work intertwines classical graphic technologies with the conceptual concepts of the author's poster – Istvan Orosz and Ivan Gazdov. For the purposes of the dissertation work, which is in the process of being developed, a survey was created with two authors. This presentation attempts to identify parallels in their work.*

Keywords: *Printed Graphics; Applied Graphics; Fine Graphics; Advertising Graphics; Graphics; Printing; Classical Graphic Techniques; Lithography; Screen Printing; Classical Authors; Ivan Gazdov; Istvan Orosz*

ИВАН ГАЗДОВ – ИЩВАН ОРОС. ДОПИРНИ ТОЧКИ

Защо точно те? Защото и двамата са преподаватели, обучили поколения автори в областта на приложната графика, са имат активна творческа дейност в областта на изящната графика, участват в световни форуми, конкурси и изложби, посветени на изкуството на плаката, са както и са авторитетни фигури в областта и често са канени да участват в състави на журита в международни форуми.

Професор Иван Газдов е роден през 1945 г. в гр. Ямбол. Завършва Художествената академия в гр. София, а по-късно специализира в Амстердам. Дългогодишен преподавател е в катедра „Плакат и визуална комуникация“, ректор на Националната художествена академия в периода 1999 – 2003 г. Автор е на собствен жанр – „графикатура“, който е патентован през 1987 г. Въвежда в България термина „авторски плакат“, който се заявява през 1978 г. Също така, той е автор на книги, албуми с графика, плакати, рисунки и множество статии. През 1996 г. участва по покана в Първия международен салон на плаката в Гран пале, Париж и последвалите

изложби. Носител е на общо 34 награди за изобразително изкуство, от които 20 национални и 14 международни. Само от конкурси в Япония има получени 5 награди. От 2006 г. е почетен член на Арт директорс клуб, София. През 2010 г. става академик на БАНИ (Българска академия на науката и изкуствата). От 2010 г. е почетен гражданин на Ямбол. От 2010 г. е редовен член на EASA (Европейската академия за наука и изкуство, Австрия). Автор е над 20 специализирани албума и книги. Негови творби се намират в галерии и колекции по света и у нас – Музей за модерно изкуство, Тояма, Япония; Музей за модерно изкуство „Нойе Замлунг“, Мюнхен, Германия; Музей „Форне“ в Париж (цикъл „Игра на силуети“); Музей на плаката във Форт Колинс, Колорадо, САЩ в Колекция „Мерил Берман“, САЩ; Музей на дизайна, Цюрих, Швейцария, 2021. От 1994 г. има постоянна експозиция в Славейковото школо, Трявна. От 2010 г. в Художествена галерия „Жорж Папазов“, Ямбол има собствена зала (фонд), а през 2023 г. е удостоен с почетната титла „Доктор хонорис кауза“ на НХА.

Професор Ищван Орос (1951) е унгарски художник график, илюстратор, дизайнер на плакати и режисьор на анимационни филми. Завършва Будапещенския университет по изкуства и приложни изкуства със специалност „Графичен дизайн“. През 1975 г. започва да работи в театъра като сценограф и да създава анимационни филми. По-късно, когато плакатите стават фокус на интереса му, той създава предимно театрални, филмови и изложбени плакати. Той е редовен участник в международни изложби, биеналета на плаката, симпозиуми и филмови фестивали, както и филмов режисьор във филмовото студио „Панония“ в Будапеща. Професор е към Западноунгарския университет в Шопрон и съосновател на дизайнерската компания D.O.P.P. и Унгарската асоциация на плаката. Избран е в Международния графичен алианс и Унгарската академия за изкуства и литература.

В качеството си на докторант към катедра „Графичен дизайн и визуална комуникация“, НХА, се обърнах към тези значими творци с анкета, чиито въпроси засягат проблематика на докторската ми теза. Интервютата са проведени дистанционно. Отговорите на въпросите са написани собственоръчно от двамата професори [1, 2].

Следват отговори на седем подобрани въпроси:

1. Как графичният дизайн и изящната графика съжителстват и си влияят взаимно във Вашата художествена практика?

И. Г. Огромната ми работа през 70-те години на ХХ в. като автор на запазени знаци, *артуални*¹ надписи, шрифтови гарнитурни, като щатен художник в първото в България „Бюро по графичен дизайн“ към „Център по промишлена естетика“, (по 8 часа на ден) ме дисциплинира по начин, работата в графичен дизайн да ми стане втора природа и когато по-късно се появи творческият порив на фантазията, двете неща се припокриха по чудесен начин и се получиха образи с графичната сила на запазения знак и с фантазията на свободната графика.

И. О. За мен приложната и изящната графика се надграждат взаимно, макар че с времето, в моята практика са разменяли водещата роля. Първоначалната ми професия е плакатът, завърших като плакатен художник в Будапещенския университет за приложни изкуства, така че в началото дизайнът беше определящият фактор за мен. По-късно това се промени. Започнах да създавам все повече авторски творби и днес, когато получа поръчка за плакат, я възприемам като автономна задача. За щастие напоследък и клиентите ми приеха тази моя ексцентричност и рядко се намесват в това какво трябва да присъства в изображението.

2. Къде виждате точки на пресичане, напрежение или взаимно влияние между двете области?

И. Г. Пресичането на всичко, положително е в дисциплинирането (и на формата, и на мисълта) в графичния дизайн, със свободата на безграничната фантазия в „чистата“ графика е очевидно като взаимно влияние във всичките 400 + работи от стила „Графикатура“.

И. О. Традиционните улични плакати стават все по-рядко срещани. По-свежи и най-вече много по-евтини медии поеха тяхната роля. Хората вече не получават информацията си от улицата и трудно мога да повярвам, че биха вземали решения за бъдещето си въз основа на плакати. (И аз самият по свой начин „погребах“ плаката. На една изложба в Пещ залепих плакатите си върху пода, върху повърхността, по която се ходи в изложбената зала, така че посетителят да бъде принуден да стъпва върху

¹ Спазен авторовият правопис.

тях. Доста успешен жест, хвалех се тогава, защото до самия финал, цялата ми работа беше унищожена.)

В подобни ситуации ролята на онези, които упорстват с плаката, става по-ценна, както и на тези, които започват да изследват възможностите за неговото оцеляване или интегриране във високото изкуство. Според мен добрите плакати рано или късно могат сами да станат част от високото изкуство. Те се освобождават от времето и мястото, придобиват общовалидност, защото след известно време вече няма значение какво събитие са рекламирали някога, а личността зад тях – личността, която ги прави убедителни. Тези произведения, отказвайки се от първоначалната си функция, елегантно преминават от полето на приложното изкуство в света на автономното изящно изкуство. Те завоюват пространство, обогатяват се с измерения и се трансформират. Трансформацията на плаката, обичам да казвам – изключителен, благодатен момент.

3. Има ли графична техника, която смятате за централен елемент в работата си?

И. Г. Моята работа в графичното изкуство продължава вече 65 години с много и различни периоди. През годините две са графичните техники, които са били и си остават основни за моята работа. Офортът през 80-те и сериграфията през цялото време.

Изработих и отпечатах 100! (сто) офорта 30 x 30 см в ателието (ми) в Медвен през 1980, 1986 г.

През 1978 г. се появи „Графикатурата“ и за първите отпечатъци избрах литографията, но великите ни нафукани умдрукари не бяха в състояние да отпечатат чисто черен цвят и преминах на сериграфията (ситопечата), а сега дигиталният печат. А иначе съм работил суха игла, линогравюра, литография, ксилография, монотипия – всичко в отделни цикли.

И. О. Във връзка с плакатите бих искал да спомена произведенията с двойно значение. Още когато бях студент и изучавах плакат, ми хрумна, че плакатите са много добра среда за експериментиране с двойни значения, тъй като обикновено ги виждаме отдалеч – от другата страна на улицата, и се приближаваме едва ако са достатъчно интересни. Защо плакатите да нямат две значения – едно за далечния зрител и друго за близкия? Този очевиден ефект рядко се използва от плакатните дизайнери. Като плакатен художник обичах двойните образи, но по-късно започнах да ги използвам и в автономната графика. Имам много творби, в които единият прочит е

портрет, а другият – пейзаж. В тези случаи, както и при анаморфозите, зрителят се превръща в съавтор. Той трябва да намери правилната гледна точка. Докато я търси, трябва да осъзнае и собствените си координати във времето и пространството, да идентифицира себе си и собствената си ситуация. Това невинаги е лесно, но според мен е приятно преживяване.

4. Как тази техника се развива с времето и как се отрази в авторските Ви проекти?

И. Г. Ситопечатът (сериграфията) като техника, напредна и се разви много, докато се появи дигиталният печат и ситото остана екзотично занимание, както и другите класически графични техники. Моите сериграфии останаха в класическия диапазон на полезност за тиражиране.

И. О. В младостта ни изображенията с многозначност имаха особена пикантност, защото цензурата търсеше скрити послания. Дори когато в изображенията нямаше политика, те пак бяха разглеждани с подозрение. Понякога, може би наивно, си мислех, че чрез скритото изображение мога да си осигуря по-голяма свобода. Напоследък подобни мисли отново ме занимават.

5. До каква степен според Вас графичното изкуство може да абсорбира плакатното мислене – провокация, парадокс, или визуална конфронтация?

И. Г. В най-голяма степен. Вече стана обичайно да се работи графика в размер 100 x 70 см (плакатния формат). В „авторските плакати“©, които са без надписи и думи, от които няма нужда, както в графиката, се усеща графичното изкуство. Всъщност плакатът и графиката все повече се „прегръщат“, което според мен е чудесно. Да не забравяме моя девиз за „авторския плакат“© – „Пътеводни знаци за вашите мозъчни гънки“. При новата (съвременната) графика същността на образа все повече се доближава до това. Разбира се това е възможно само при наличието изобщо на мозъчни гънки у зрителя, в което аз все повече се съмнявам.

И. О. Ако не абсорбира нищо подобно, това би означавало, че ще остане скучно. Теоремата на Марсел Дюшан важи както за произведението на изкуството – „голямото“ изкуство, така и за плаката, че в крайна сметка зрителят го довършва. Моето мнение по този въпрос се различава от това на среднестатистическия естет. Например: увеличава или намалява стойността на един плакат, ако върху него бъде напръскано или изрисувано някакво

пикантно странично послание? Аз го смятам за красив пример за сътрудничество между твореца и зрителя, когато последният физически се намесва в производението, взема собствен спрей и завършва „общата“ творба – или пък отнема нещо от нея.

Плакатът е жанрът, който има най-пряката, бих казал най-живата връзка, с „човека от улицата“. Отношенията между дизайнера и зрителя най-добре могат да бъдат описани като съучастничество. Първият с духовното си око предвижда бъдещите намеси на втория, а по-мъдрите от първите дори планират и композират бъдещите добавки на вторите в самото произведение. Бих искал да вярвам, че посегателствата срещу въпросните външни плакати се извършват от образовани експерти, дори от убедени последователи на теорията на Дюшан и Доналд, макар да признавам, че вероятността за това е минимална.

Въпреки това всеки, който се заема да участва в „стрийт арт“, трябва да е наясно със спецификите на жанра. Плакатът е ефимерен. Биографията на един плакат включва не само рисуването, печатането и лепенето му, но също толкова фундаментално препокриването, пръскането с боя или разкъсването му. Ако това никога не му се случва, той е просто скучен, ако му се случва непрекъснато – той е скандален. Аз съм по-близо до скандалните плакати, отколкото до скучните.

6. Кои графични дизайнери или графични художници са оказали трайно влияние върху мисленето Ви?

И. Г. Всички, на които съм виждал работи и понеже 99% от работите са несъстоятелни по една или друга причина, те са ми оказвали неоценимо влияние в категорията „Така не трябва да се прави!“!

А за фундаменталното стимулиране на мисленето трябва да се чете и гледа Джоузеф Косут и неговата книга „Изкуство отвъд философията“ от 1964 г.

Оттогава изкуството върви напред, а авторите – кой както може!

И. О. Сред плакатните дизайнери бих открил Шигео Фукуда, с когото имах и добри лични отношения. Сред графичните художници непременно трябва да спомена Албрехт Дюрер, чието творчество съм изследвал и теоретично, Франсоа Нисерон, чиито книги и изображения, свързани с анаморфозата, съм изучавал, както и, разбира се, Джамбатиста

Пиранези (Giovanni Battista (Giambattista) Piranesi)², Оскар Ройтерсверд и М. К. Ешер, които са определящи по отношение на парадоксалното изображение.

7. Кои аспекти на собственото Ви творчество – концептуални, формални или етични – намирате за най-убедителни?

И. Г. Естествено формата. Аз създавам графика и нищо друго. Сюжетите са само алиби за да стоят в рамка на стената. В моите работи има нещо, което е рядко, да не кажа че го няма почти никъде. Това е удивителното, деликатно, чувствително чувство за ХУМОР. Великия естет Чавдар Мутафов е казал преди 100! години:

„Да се постигне стил в изкуството не е догма – но веднъж постигнат – стилът става догма. Изкуство и нищо друго!“

„Графикатурата“ и „Авторския плакат“© е такова постигане.

И. О. Трудно ми е да отговоря на този въпрос и всъщност не бих искал да го правя, защото ако започна да поставям един от тях на преден план и да се придържам към него, бих ограничил свежестта на дизайнерското мислене.

Отговорите и на двамата автори са повече от интересни, и предизвикват размисъл в много посоки – естетическа, философска, морална. Любопитни, ерудирани, разсъждават за изкуството през призмата на философията, прозира силната им индивидуалност. В отговорите им се прокрадва чувството им за ирония и самоирония.

Ищван Орос споделя: „Роден съм през 1951 г. – забележително незабележима година дори сред незначителните години, чиято героична празнота илюстрирам със заглавието на книгата на емигрантския автор Артър Кьостлер „Стрела в синьото“.“³

Запитан за чувството си за хумор Иван Газдов отговаря: „Не знам дали имам - така казват. Това ми е много странно, защото винаги съм се отнасял много сериозно към всичко, а то излиза, че нещо играеш. Донякъде е така.

² Giovanni Battista Piranesi – Artvee. Available at: <https://artvee.com/artist/giovanni-battista-piranesi/> (last view: 01-12-2025).

³ Сайт на Ищван Орос. Graphic designer, illustrator, animated film maker from Hungary. Available at: <https://istvanorosz.com/> (last view: 01-12-2025).

Все пак, ако човек не се отнася сериозно към всичко, нищо няма да направи“⁴.

В творчеството на двамата автори се забелязват препратки към много станали „класически“ автори и творби. Газдов нагледно демонстрира това с цикъла Cover Classic Graphikature, превърнати в Графикатури! [3] Онова, което извършва вирусът с вашия компютър, долу-горе това прави и графикатурата с всяко произведение, което ѝ се изпречи по пътя. Първо, цялата композиция преминава във властта на Газдов. Второ, идеята претърпява иронична метаморфоза. Трето, произведението преставя да бъде класическо, защото вече се е превърнало в класическа Графикатура, а тя самата е класически пример за постмодерно – модифицирано изкуство. Дързостта на Газдов обаче стига своя Еверест в графикатурния превод на „Вратите на Рая“ и особено на „Тайната вечеря“ на Леонардо. Има ли загуби в превода или не? Това е въпросът!

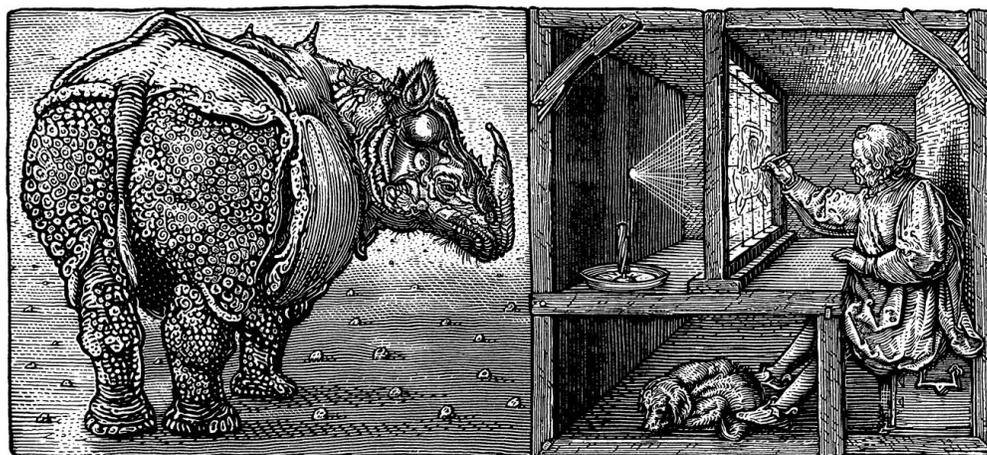
Графични творби и авторски плакати на Ищван Орос.

Фиг. 1. Ищван Орос

⁴ ВЪПРЕКИ. Available at:

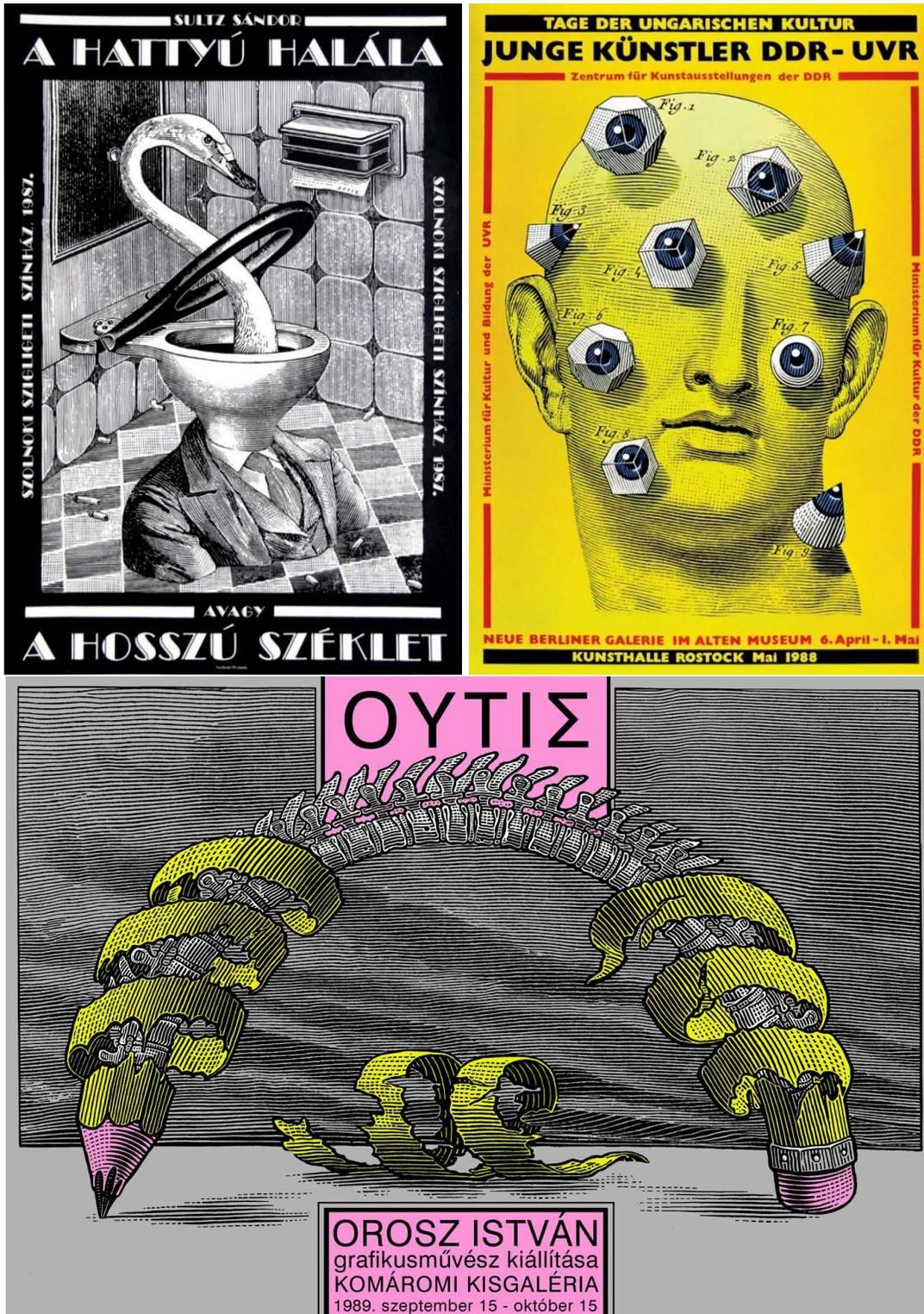
<https://въпреки.com/post/772566337307426816/%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D1%82%D0%B5-%D0%BA%D0%BE%D0%B8%D1%82%D0%BE-%D0%BD%D0%B8-%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84-%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD-%D0%B3%D0%B0%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D0%B2> (last view: 01-12-2025).

Фиг. 2. Графика на Ишван Орос

Фиг. 3. Графика на Ишван Орос

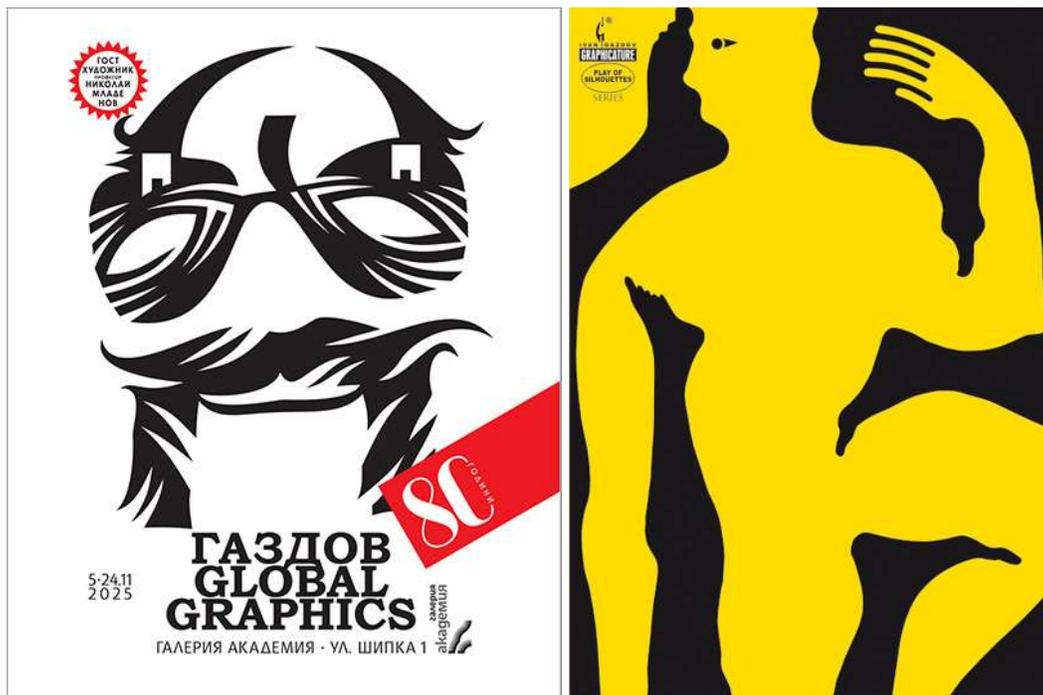

Фиг. 4. Плакати на Ищван Орос

Графични творби и авторски плакати на Иван Газдов.

Фиг. 5. Хумористичен портрет на Иван Газдов

Фиг.6. Плакати на Иван Газдов

Фиг. 7. Плакати на Иван Газдов

Фиг. 8. Графика на Иван Газдов

Фиг. 9. Графика на Иван Газдов

За формулирането на въпросите и контакта с проф. Ищван Орос получих неоченима помощ от ас. д-р Албена Спасова⁵, за което ѝ изказвам благодарност!

REFERENCES // БИБЛИОГРАФИЯ

1. Survey-interview with Prof. Istvan Oros // [Анкета-интервю с проф. Ищван Орос]
2. Survey-interview with Prof. Ivan Gazdov // [Анкета-интервю с проф. Иван Газдов]
3. Изложба 80 години Газдов. GLOBAL GRAPHICS, 5 – 24 ноември 2025, галерия „Академия“, ул. „Шипка“ 1, София; Available at: <https://nha.bg/bg/stranica/izlojba-80-godini-gazdov-global-graphics> (last view: 01-12-2025).

⁵ Албена Спасова работи в СБХ от 1981 и е координатор на творческите секции. От 2002 преподава в НХА. През 1994 заедно с художниците Божидар Икономов (1943–2016) и Божидар Йонов създават Международното триенале на сценичния плакат – София, а от 2014 е съучредител на фондация „ФотоФабрика“ и част от екипа на ежегодния едноименен фестивал. Член на Европаля (2002), автор е на десетки статии и съставител на над 70 каталожни и албумни издания. Консултант към колекцията на Дарик радио.

ИВАН ГАЗДОВ – ИЩВАН ОРОС. ДОПИРНИ ТОЧКИ

Емануела Симеонова Ковач

Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, България

Резюме: *Всяка национална школа има емблематични автори, създали богато творчество в областта на изящната и приложната графика.*

За целите на нашето изследване се спряхме на две значими имена, в чието творчество се преплитат класическите графични технологии с идейните концепции на авторския плакат – Ищван Орос и Иван Газдов.

За целите на дисертационния труд, който е в процес на разработване, е създадена анкета с двама автори. В настоящото изложение се прави опит за установяване на паралели в тяхното творчество.

Ключови думи: *печатна графика, приложна графика, изящна графика, рекламна графика, графика, тиражиране, класически графични техники, литография, сериграфия, класически автори, Иван Газдов, Ищван Орос*